

I. M. Капаруліна,
кандидат економічних наук, доцент, докторант
Національного авіаційного університету України (Київ)

ХАРАКТЕРНІ РИСИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЙСНОСТІ: ЗАГАЛЬНОСВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

На основі секторального підходу розкрито характерні риси сучасної економічної дійсності та обґрунтовано передумови використання кластерної моделі аналізу національних економік. Здійснено оцінювання збалансованості секторальної структури української економіки з урахуванням наявної тенденції утворення міжнародних кластерів.

Ключові слова: трансформаційні зміни, структура економіки, сектори економіки, міжнародний розподіл праці, глобалізація, міжнародні кластери.

И. Н. Капарулина
**ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ СОВРЕМЕННОЙ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ:
МИРОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И УКРАИНСКИЕ РЕАЛИИ**

На основе секторального подхода раскрыты характерные черты современной экономической действительности и обоснованы предпосылки использования кластерной модели анализа национальных экономик. Проведена оценка сбалансированности секторальной структуры украинской экономики с учетом существующей тенденции формирования международных кластеров.

Ключевые слова: трансформационные изменения, структура экономики, секторы экономики, международное разделение труда, глобализация, международные кластеры.

I. N. Kaparulina
**CHARACTER OF CURRENT
ECONOMIC REALITY:
GLOBAL TREND AND UKRAINIAN
ACTUALITY**

The main features of the current economic reality are revealed with the help of a sectoral approach. The need to use the cluster model for the analysis of national economies is justified. Balancing the sectoral structure of the Ukrainian economy is estimated taking into account the current trends shaping the international clusters.

Key words: transformation change, economic structure, economic sectors, international division of labor, globalization, international clusters.

Постановка проблеми. Сучасна економічна дійсність характеризується бурхливістю та невизначеністю змін. Кожне десятиліття засвідчує новітні риси економічного буття, вимагаючи від підприємницьких організацій і національних економік модифікації поведінки. Цілеспрямованість та узгодженість у часі своєї стратегії різними економічними суб'єктами, визначення зовнішньо необхідних внутрішніх трансформацій за умови збереження економічної ефективності можливі лише за розуміння об'єктивних тенденцій розвитку економіки для реалізації відповідних структурних зрушень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед основних досліджень, присвячених визначенню чинників структурних змін в економіці та виділенню етапів економічного розвитку, можна відзначити роботи таких вітчизняних та іноземних авторів, як Д. Белл, С. Ю. Глазьев, Дж. Ван Дейн, О. А. Єрохіна, К. Кларк, Н. Д. Кондратьєв, С. Кузнец, У. Льюїс, Г. Менш, М. Порат, Д. Рей, П. Ромер, У. Ростоу, С. Ю. Румянцева, Ж. Фураст'є, Й. А. Шумпетер та ін. Незважаючи на різноманіття й досить значний обсяг досліджень, природа трансформаційних змін в економіці залишається розкритою фрагментарно. Основними недоліками наявних розробок, на наш погляд, є:

- розгляд економічних процесів з позиції впливу лише одного з чинників економічної трансформації;
- неврахування функціонального принципу формування економічної структури;
- нехтування вимогою збалансованості структурних складових економіки за одночасного забезпечення ефективності її функціонування;
- поширення ситуативного підходу до аналізу економічної дійсності;
- переважне використання статистичних методів у сполученні з індуктивним підходом;
- невизначеність контексту аналізу економічної дійсності.

Метою статті є визначення вимог до дослідження економічної дійсності, з'ясування її об'єктивних сучасних рис та специфіки прояву в українській економіці.

Основні результати дослідження. Словосполучення «економічна дійсність» має широковживаний характер, однак на практиці воно не набуло термінологічного значення й використовується як синонім поняття «економіка». Дослідження економічної дійсності в наукових джерелах здійснюється через характеристику економічної сфери життєдіяльності людей на певний момент чи за певний період часу на певному рівні (регіональний, національний, світовий) буття.

На нашу думку, подібний підхід потребує уточнення, оскільки варто враховувати контекст поняття «дійсність», а саме: дослідження економічної дійсності як фрагменту універсуму передбачає розгляд економіки крізь призму просторово-часового континууму. Дотримуючись реляційної концепції часу-простору, під поняттям «простір» ми розуміємо характеристику взаємовідносин і взаєморозташування одночасно існуючих об'єктів як фрагменту універсуму; а під поняттям «час» – характеристику взаємодії між об'єктами як фрагменту універсуму. Це означає, що аналіз економічної дійсності у статичній повинен містити якісно-кількісну (повнота, пропорційність тощо) характеристику складу економічної дійсності й відносин між економічними об'єктами, а в динаміці – оцінку змін за певний часовий період. Лише такий структурно-функціональний контекст аналізу економічної дійсності дозволить виявити характерні історично обумовлені риси сучасності.

Наявні підходи до дослідження економічної дійсності передусім концентрують увагу на періодичності змін в економічному середовищі й виділенні чинників цих змін. Лише в деяких підходах аналізується структура економічного середовища та її трансформація. Загалом можна виокремити декілька підходів структурування економіки:

- двосекторальна структура економіки: аграрний сектор і промисловість – У. Льюїс [1];
- трисекторальна структура економіки: сектор видобутку природних ресурсів (первинний), промисловість (вторинний), сфера послуг (третинний) – К. Кларк [2];
- п'ятисекторальна структура економіки: 1 – сектор видобутку природних ресурсів; 2 – промисловість; 3 – індивідуальні послуги, транспорт, комунікації, будівництво, комунальне господарство; 4 – ділові послуги (торгівля, фінанси, страхування тощо); 5 – охорона здоров'я, наука, освіта, управління [3];
- двокомпонентна структура економіки: галузі, що виступають поштовхом економічного зростання, та інші галузі економіки («технологічне ядро» С. Ю. Глазьева [4], кластери інновацій Г. Менша [5]);
- конкурентна структура економіки: варіації моделей ринку, що ідентифікуються за такими критеріями, як кількість і тип фірм на ринку та їх поведінка (чиста конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія, монополія).

Підходи, що базуються на конкурентній моделі ринку (наприклад, [6]), на нашу думку, не дають повної та об'єктивної характеристики зрушень, які відбуваються у структурі економіки, оскільки охоплюють лише чинники визначення конкурентної структури ринку, в результаті чого процес функціонування економіки на макрорівні виглядає як послідовна зміна стадій «аналіз-синтез». Чергування підйому із подальшим спадом економічної активності можна побачити протягом кожного циклу Н. Д. Кондратьєва [12]. До того ж ми вважаємо, що історичний період від промислової революції до сьогодення можна охарактеризувати як загальну хвилю великого підйому економічної активності, що виходить поза межі циклів кон'юнктури.

За секторальної структуризації (окрім двосекторальної моделі, що не охоплює всі структурні економічні зрушення), якщо не враховувати індивідуальні акценти на таких критеріях переходу на наступний етап розвитку, як норма накопичення капіталу (У. Росту [7]), рівень підприємницької активності та види стратегій (Д. Рей [8]) тощо, погляди різних дослідників збігаються в тому, що трансформація секторальної структури економіки відбувається у три етапи:

- 1) доіндустріальний етап: основний сектор економіки – видобуток природних ресурсів;
- 2) індустріальний етап: основний сектор економіки – промисловість;
- 3) постіндустріальний етап: основний сектор економіки – сфера послуг.

Зміни секторальної структури економіки у ході такого поетапного розвитку обґрунтували Ж. Фурастьє [9] і С. Кузнєц [10]. На доіндустріальному етапі в первинному секторі було зайнято 80% економічно активного населення, у вторинному та третинному – по 10%. У період індустріалізації зайнятість у первинному секторі скорочується до 50%, значно зростає частка вторинного сектору за незначного збільшення третинного. Оптимальної структури суспільства на постіндустріальному етапі можна досягнути тоді, коли у третинному секторі економіки буде зайнято 85% економічно активного населення, у вторинному – 10%, у первинному – 5%. На думку зазначених авторів, головним чинником структурних секторальних зрушень в економіці виступає різниця в темпах зростання продуктивності праці між секторами.

Отже, секторальний підхід загалом дозволяє описати розвиток економіки, але із нечіткою періодизацією змін. Окрім того, деякі науковці висувають певні заперечення до такого тлумачення розвитку економіки, відносячи його до статистично некоректної інтерпретації. Вони наводять дані, що 2/3 сукупного кінцевого споживання домогосподарств США складають товари (відповідно на послуги припадає 1/3), а інженерів та адміністративно-технічний персонал добувної і обробної промисловості при обліку відносять до сфери послуг [11].

У теорії С. Ю. Глазьева етап розвитку економіки ідентифікується через визначення її «технологічного ядра» –

ключових галузей, технологічні зрушення в яких стають поштовхом для відповідних перетворень у всій економіці. Підхід С. Ю. Глазьева та подібні інші підходи (інноваційні цикли Й. Шумпетера [13], Г. Менша, Дж. ван Дейна [14], технологічні уклади С. Ю. Глазьева), що фіксують чи пояснюють періодичність змін в економіці, виступають логічним продовженням теорії циклічного розвитку економіки Н. Д. Кондратьєва [12], розглядають НТП як рушійний чинник економічних зрушень, а відтак їх варто віднести до напрямку «технологічний детермінізм». Звичайно, технологічні відкриття можуть розглядатися паралельно із розвитком відповідних галузей економіки чи суспільними подіями, однак такий погляд на розвиток економіки нам видається вузьким, оскільки не охоплює різноманіття чинників, що визначають функціонування економіки. До того ж основним методом обґрунтування періодичності функціонування економіки переважно виступає індуктивний метод досліджень з усіма його обмеженнями.

Вважаємо, що серед наявних підходів саме секторальна модель економіки дає змогу найбільш повно розкрити результат економічних зрушень, хоч і не дозволяє комплексно виявити їх об'єктивні каузальні чинники.

Незважаючи на певні відмінності в поетапності розвитку економіки за розглянутими підходами, період другої половини ХХ ст. дослідниками характеризується як етап превалювання сфери послуг у структурі економіки. Розподіл сфери послуг на різні підсектори пов'язаний із дискусійністю питання про визначальну роль технології або інформації у розвитку економіки.

Наприклад, П. Ромер розглядає технологічну ідею як фактор постіндустріального розвитку та виділяє три основні сектори економіки: технологічний (дослідницький), виробництво засобів виробництва, виробництво предметів споживання [15]. Натомість М. Порат вважає чинником постіндустріального зростання інформацію (дані, що організуються і передаються) та виокремлює два інформаційні сектори: первинний – виробництво продуктів, пов'язаних із виробництвом, поширенням і передачею інформації, вторинний – споживання інформаційних продуктів у виробничтві неінформаційних продуктів [16].

Дослідники, що визначають роль інформації чи технології як першочергову в розвитку економіки на постіндустріальному етапі, сформульована низка моделей економіки: інформаційна, інноваційна, знаннева, нова, віртуальна, мережева. На підставі аналізу цього арсеналу моделей економіки нами сформульовані такі зауваження: по-перше, автори часто ототожнюють інформацію і технологію, хоч їх споживання у виробництві має суттєві відмінності: інформація втрачає споживчі властивості (морально застаріває) для користувача за один цикл виробництва (чи період планування), а технологія – протягом декількох;

по-друге, відповідно до змісту понять «інновація» та «знання» використання відповідної типології економіки, на наш погляд, пов'язане із зростанням значущості технологій для розвитку економіки, тому вживання цих понять як синонімів у такому контексті є науково некоректним;

по-третє, термін «нова економіка» не відбиває контексту змін, оскільки практично кожне десятиліття відзначається особливими змінами (новітні) у функціонуванні економіки;

по-четверте, характеристики моделей нової/віртуальної/мережевої економіки стосуються ролі електронної комерції та цифрового бізнесу в економіці. Бізнес, частка матеріальних активів у загальних активах якого складає 10–20%, легко закривається, реагує на спекулятивні коливання (наприклад, історія із дот-кома на початку 2000-х років), тому важко прогнозується та регулюється. Відповідно розгляд лише позитивних наслідків і надмірне сприяння такому бізнесу не можна вважати науково обґрунтованими.

У ХХ ст., без сумніву, відбувалося зростання ролі інформації в економічній діяльності та суспільстві у цілому, що зумовлено насамперед асиметрією і неповнотою її по-

ширення. Це дало поштовх для розвитку комунікаційних технологій, що, своєю чергою, спричинило появу нових методів та засобів опрацювання інформації і відповідну трансформацію галузевої структури національних економік. Однак відносно тенденції щодо зростання ролі сфери послуг та трансформації секторальної структури економік розвинутих країн нами пропонуються деякі уточнення.

Аналізуючи емпіричні дані про секторальну структуру економік розвинутих країн на початку XXI ст., для достовірності інтерпретації варто враховувати наявну світову тенденцію глобального розміщення виробничих сил, що приводить до розмивання меж національних ринків. Відбувається концентрація організацій сфери послуг в одних національних економіках, а виробничих організацій – в інших. Тому інтерпретація фактичних даних, що свідчить про переважання сфери послуг у структурі економіки розвинутих країн, відповідно до наведених попередньо аргументів, частково недостовірна, оскільки не бере до уваги міжнародну спеціалізацію країн і відповідно специфіку зовнішньоторговельних операцій (найбільші експортери прямих капіталовкладень – США, частина країн ЄС, Японія).

Неможливо заперечувати базисну роль матеріального виробництва у структурі економіки, адже всі технологічні ідеї повинні матеріалізуватися в кінцеві продукти, а інформація не має самостійного значення та використовується для створення відповідних умов функціонування суб'єкта економіки.

На нашу думку, поточний етап міжнародних інтеграційних процесів доцільно визначити як перехід від набуття певних специфічних рис національними економіками до їх функціональної означеності в рамках формування міжнародних економіко-політичних кластерів (мереж). Розгляд особливостей розвитку міжнародних кластерів – завдання окремого дослідження, однак наперед можна зауважити, що вони виникають унаслідок формування постійних тісних зовнішньоекономічних зв'язків між певними країнами, що приводить до їх взаємозалежності не лише в економічній, а і в інших сферах життя.

Отже, враховуючи сучасну тенденцію до створення наднаціональних інститутів та масштабність соціально-економічних процесів, що виявляється у кластеризації світової економіки, для аналізу економік країн варто застосувати дві моделі: перша – модель національної економіки – для більш автономних країн, друга – модель кластеру – для інтегрованих економік (частка зовнішньоторговельних операцій у валовому продукті країни – понад 50%).

Об'єктивна інтерпретація даних за кластерної моделі економіки вимагає точного визначення меж кластеру. Зважаючи на те, що кластеризація передбачає збільшення відкритості національних економік, показниками, які зазвичай потребують необхідності використання кластерної моделі для аналізу економіки, можна вважати: співставлення рівнів ВВП і ВНП (як характеристика реалізації державних стратегій внутрішнього розвитку та експансії), частка зовнішньоторговельних операцій у ВВП (як визначення відносно змінної частини економіки), частка імпорتنних операцій у ВВП (як відносна самостійність у забезпеченні внутрішнього споживання країн). Специфіка економічної структури країн, що входять до кластеру, свідчитиме про спеціалізацію та відповідну політико-економічну роль країни.

Незалежно від моделі, що буде застосовуватися для аналізу економіки, обґрунтування економічної структури країни/кластеру вимагає з'ясування ролі кожного сектору сфери послуг для функціонування матеріального виробництва.

Наприклад, освіта, охорона здоров'я, мистецтво, організація відпочинку покликані сприяти підвищенню якості праці через підтримання/розвиток фізичного і психологічного стану людини, продукуванню ідей. Однак необґрунтоване переважання цих сфер в економіці є виявом значного подорожчання вартості праці, і за умови неможливості адекватного залучення в національну економіку (потреба у відповідній галузевій трансформації економіки) кваліфікованих працівників призводитиме до відтоку їх за

кордон чи може мати фіктивний характер, коли не відбувається істотного підвищення кваліфікації.

Сфера управління в економіці, до якої слід віднести також інститути державного управління, консалтинг, аудит, забезпечують організаційну упорядкованість та ефективність економічної діяльності. Надмірне зростання цієї сфери засвідчує складність умов функціонування підприємництва, бюрократизацію і корупцію, спричинює збільшення трансакційних витрат функціонування економічних суб'єктів.

Розвиток комунікацій (зв'язок, транспорт) – інфраструктурний сектор, що впливає на узгодженість, мобільність здійснення підприємницької діяльності. Однак значна питома вага комунікаційної сфери у підприємництві свідчить про транзитний характер економіки.

Фінанси і торгівля, що відносяться до посередницької діяльності, є каналами усеосяжного поширення продуктів та грошей (як загального еквівалента). Переважання цих сфер призводить до значної інфляції, оскільки завищується вартість реального виробництва. Страхування як передача ризику підприємницької діяльності сприяє розвитку високоризикованих сфер економіки. Загальні обсяги страхування залежать від частки індивідів у суспільстві, що не схильні до ризику, та довіри суспільства до подібних структур. Значний розвиток страхування зазвичай відбувається на фоні розширення фінансових операцій. Надмірне зростання страхування свідчить про використання цього сектору для тінювих економічних операцій.

Вищезазначені тези розглянемо на прикладі економіки України. Для цього варто застосувати кластерну модель економіки. У 2010 р. імпорт становив 53% ВВП, що свідчить про економічну залежність країни; відношення експортно-імпорتنних операцій до ВВП склало 103,17%, що вказує на нестабільність економічних процесів [17]. Згідно із платіжним балансом за 2010 р. можна відзначити такі риси зовнішньоекономічної діяльності [18]:

- дефіцит торговельного балансу; імпорт товарів здійснюється із країн СНД – 44% загального обсягу імпорту, Європи – 32,9% (ЄС – 31,4%); зростання імпорту насамперед обумовлено підвищенням цін і збільшенням обсягів енергоносіїв та продукції машинобудування; експорт товарів – у країни СНД – 36,4% загального обсягу експорту, Європи – 26,9% (ЄС – 25,4%); більш як 50% експорту забезпечується металургійною та мінеральною продукцією;
- профіцит балансу послуг; переважає імпорт транспортних (21,1% загального обсягу імпорту послуг), фінансових (19,9%) і ділових (15,7%) послуг, причому найвагоміші імпортери – ЄС (54%), країни СНД (17,2%); в експорті найбільша питома вага припадає на транспорт (67,1% загального обсягу експорту) та ділові послуги (12,7%), найвагоміші партнери – країни СНД (48%, із них 44,2% – РФ), ЄС (26,8%);
- профіцит рахунку операцій із капіталом і фінансових операцій, сформований за рахунок кредитів державному та реальному секторам економіки, значного притоку прямих інвестицій; при цьому основні інвестиції в Україну надходять із Кіпру (22% загального обсягу прямих інвестицій), Німеччини (16%), Нідерландів (11%), Росії (8%); основні напрями інвестування – фінансовий сектор (33%), металургія (21%), нерухомість (9%) і оптова торгівля (8%); основні країни інвестування з України – Кіпр (92,3%) та Росія (2,8%) у вигляді операцій із нерухомістю, оренди, ділових послуг (85,9%).

Принципово за останні роки джерела і напрями впливань та витоків капіталу і продукції залишаються незмінними, тому наведені дані дозволяють охарактеризувати стан міжнародної економічної інтеграції України як різновекторний та неоднозначний: країни СНД і країни ЄС можна розглядати як окремі міжнародні кластери, а в зовнішньоторговельній політиці не спостерігається певної стратегії формування відносин, яка б сприяла набуттю Україною іншого, окрім агента транзитних операцій, функціонального призначення в міжнародному поділі праці.

Економіці нашої країни притаманні розбалансованість секторальної структури (рис. 1), втрата автономності, значна залежність від різних контрагентів за чітко визначеної спеціалізації лише у сфері транзитних операцій (що природно витікає із географічного положення) і постачання металургійних напівфабрикатів. Тому неможливо об'єктивно визначити кластер, до якого входить українська економіка. Значущість секторів економіки обумовлює відповідні доходи: найбільший рівень заробітної плати фіксується у фінансовому секторі, добувній промисловості (рис. 2), найбільша частка доданої вартості на одного зайнятого припадає у фінансовому секторі, на транспорті та у промисловості (рис. 3).

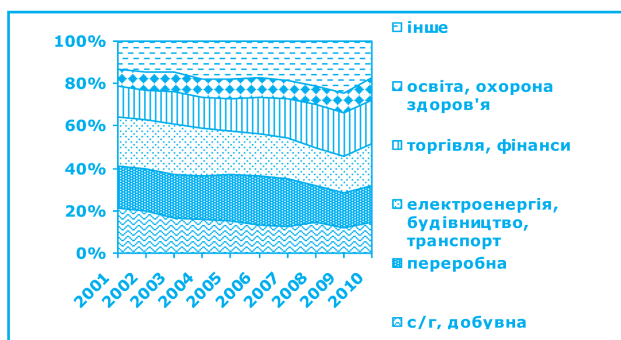

Рис. 1. Динаміка доданої вартості за секторами економіки
Джерело: Складено за даними [17]

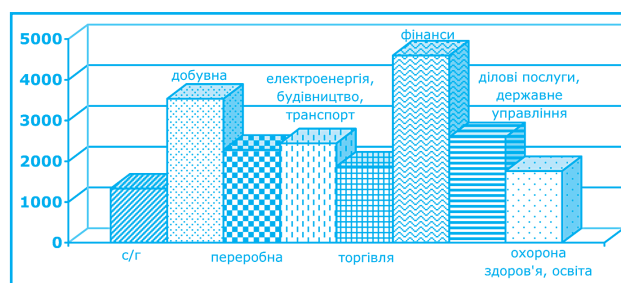

Рис. 2. Середній рівень середньомісячної зарплати за секторами економіки у 2010 р., грн.
Джерело: Складено за даними [17]

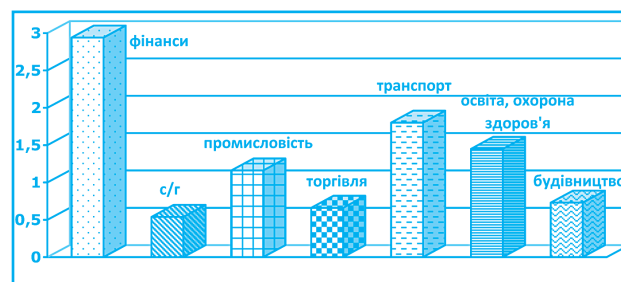

Рис. 3. Частка доданої вартості на 1 зайнятого, млн. грн.
Джерело: Складено за даними [17]

Характеризуючи роль освіти в національному господарстві, вважаємо за потрібне відзначити такі факти:

- вплив працездатного населення за кордон: сукупна кількість емігрантів становить 14,4% населення країни, з них 31% – із повною чи незакінченою вищою освітою, 59% – із закінченою середньою [19];
- високий рівень освіти не відбивається на якісному складі ВВП України: індекс освіти у країні у 2011 р. складає 0,858 і дорівнює індексу освіти в Австрії [20], при цьому питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової у 2010 р. становить 3,8% [21];
- зберігається високий рівень державного фінансування.

Для характеристики ефективності діяльності сектору управління можна використати порівняльні індекси оцінювання країн: індекс сприяння бізнесу, за яким Україна зай-

няла у 2010 р. 147-е місце, у 2011 р. – 145-е (зі 183 місць) [22]; глобальний індекс конкурентоспроможності, за яким Україна у 2010–2011 рр. посідала 89-е місце серед 139 [23].

Фінансовий сектор України не забезпечує функціонування реального сектору економіки (рис. 4). Аналогічна ситуація і зі страховим сектором. У 2010 р. доходи у страхуванні та відповідні страхові премії формувалися за рахунок автострахування (38% усіх чистих премій), страхування майна (12%), страхування від вогневих (9%) та фінансових ризиків (6%) [24].

Підсумовуючи результати аналізу структури економіки України, варто підкреслити, що сучасні світові тенденції глобалізації мають характер взаємної інтеграції соціаль-

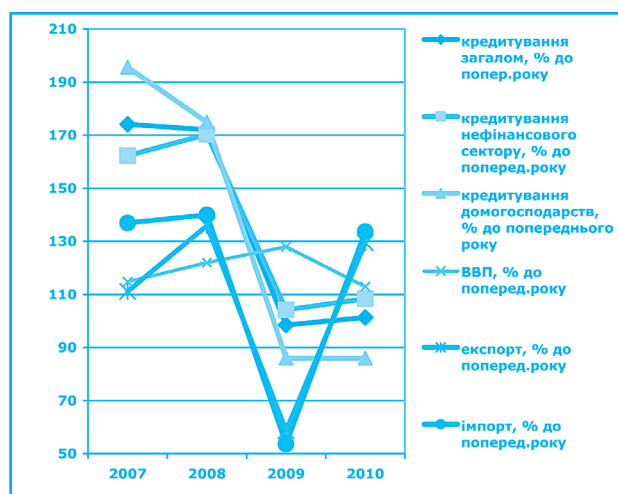

Рис. 4. Зв'язок між кредитуванням та функціонуванням економіки
Джерело: Складено за даними [24]

них, політичних, економічних і культурних процесів, обумовлюють синергетичний характер їх впливу. Наведені дані не претендують на всеосяжність аналізу, але дозволяють констатувати, що участь у міжнародних процесах обумовлює неможливість уникнення країною загальносвітових тенденцій. Водночас, інтеграційні наслідки для економіки залежать від політики, що проводиться урядом.

Для забезпечення ефективного функціонування економіки розвиток сфери послуг повинен мати похідний від матеріального виробництва характер. Тому необґрунтоване зростання цих секторів свідчить про дисбаланс, який може виникати внаслідок відсутності відповідного державного регулювання чи його некоректності або державної політики, що підпорядкована не суспільно-економічним, а іншим цілям.

Висновки. Аналіз сучасних рис економічної дійсності показав, що існує потреба у переході від визнання домінуючої ролі того чи іншого сектору економіки до збалансованості складу економічних секторів з акцентуванням уваги на їх взаємозалежності та застосуванням кластерної моделі для аналізу національних економік.

Більш обґрунтоване і повне оцінювання об'єктивних рис економічної дійсності та виявлення сучасних тенденцій можна здійснити, на наш погляд, лише за допомогою аналізу історичної трансформації умов економічної діяльності, до яких відносяться: джерела споживання (матеріальні об'єкти реальності та інформація), засоби перетворення (праця і капітал як уречевлена праця), способи перетворення (технічна та організаційна технологія), результат перетворення (товари і послуги), що є метою наших подальших досліджень.

Література

1. Lewis W. A. The Theory of Economic Growth / W. A. Lewis. – London : Allen & Unwin, 1955. – 453 p.
2. Clark C. The Conditions of Economic Progress : 3-d ed. / C. Clark. – L. : Macmillan, 1957. – 247 p.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М. : Academia, 1999. – 956 с.

4. Глазьев С. Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития / С. Ю. Глазьев. – М. : ВладДар, 1993. – 30 с.
5. Менш Г. Технологический пат. Долговременные тенденции в капиталистическом производстве / Г. Менш ; отв. ред. и сост. Р. М. Энтон, Н. А. Макашева. – М., 1985. – 432 с.
6. Ерохина О. А. Стадии развития открытой экономики и циклы Н. Д. Кондратьева : монография / О. А. Ерохина. – Томск : Водолей, 2001. – 181 с.
7. Rostow W. W. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto [Electronic resource] / W. W. Rostow. – Cambridge : Cambridge University Press, 1960. – Chapter 2. The Five Stages of Growth – A Summary. – P. 4–16. – Access mode : <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/ipe/rostow.htm>
8. Ray D. Development Economics / D. Ray. – New York : Princeton University Press, 1998. – 848 p.
9. Фурастье Ж. Великая надежда XX века / Ж. Фурастье. – М. : Наука, 2001. – 183 с.
10. Kuznets S. Quantitative aspects of the economic growth of nations: II, Industrial distribution of national product and labor force / S. Kuznets // Economic Development and Cultural Change, Supplement to vol. 5, no. 4, July, 1957, p. 1–110.
11. Губанов С. Неоиндустриализация плюс вертикальная интеграция (о формуле развития России) / С. Губанов // Экономист. – 2008. – № 9. – С. 3–27.
12. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения : Избранные труды / Н. Д. Кондратьев, Ю. В. Яковец, Л. И. Абалкин. – М. : Экономика, 2002. – 768 с.
13. Schumpeter J. A Business cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process / J. A. Schumpeter. – New York-Toronto-London : McGraw-Hill Book Company, 1939. – 461 p.
14. Дейн Якоб Ван. В какой фазе кондратьевского цикла мы находимся?

15. Romer P. M. Endogenous Technological Change / P. Romer // The Journal of Political Economy, vol. 98, n5, part 2, 1990, pp. 71–102.
16. Porat M. The Information Economy: User's Guide to the Complete Database (on Magnetic Tape) / M. Porat, M. Rubin. – Washington : Office of Telecommunication, 1977. – 63 p.
17. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К. : Август Трейд, 2011. – 560 с.
18. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2010 рік / [І. Ф. Щербина, А. Ю. Рудик, В. В. Зубенко та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи»; USAID. – К., 2011. – 142 с.
19. Міграція в Україні: факти і цифри // Міжнародна організація з міграції, вересень 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iom.org.ua>
20. International human development indicators: Human development report [Electronic resource]. – Access mode : <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/67106.html>
21. Наукова та інноваційна діяльність в Україні // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
22. Doing Business [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.doing-business.org/>
23. The Global Competitiveness Report 2010–2011 [Electronic resource]. – Access mode : http://www.weforum.org/docs/WEF_Global_Competitiveness_Report_2010-11.pdf
24. Статистика страхового ринку України // Фориншурер (Інтернет-журнал о страховании) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://forinsurer.com/stat/>

Стаття надійшла до редакції 29 червня 2012 року

УДК 336.145.2

К. П. Проскура,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та кредиту Київського економічного інституту менеджменту

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

У статті досліджено досвід розвинутих країн, зокрема США та Канади, щодо організації адміністрування податків і досягнення високого рівня фіскальної ефективності податкової системи, який доцільно вивчити та врахувати у процесі побудови системи податкового адміністрування в Україні. Показано позитивні приклади організації діяльності податкових органів, що можуть бути адаптовані й реалізовані у вітчизняній практиці.

Ключові слова: податки, адміністрування податків, податкові органи, фіскальна ефективність, податкове порушення, об'єкт оподаткування.

Е. П. Проскура

ЗАРУБЕЖНИЙ ОПИТ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЛОГОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ

В статье исследован опыт развитых стран, в частности США и Канады, по организации администрирования налогов и достижению высокого уровня фискальной эффективности налоговой системы, который целесообразно изучить и учесть в процессе построения системы налогового администрирования в Украине. Показаны позитивные примеры организации деятельности налоговых органов, которые могут быть адаптированы и реализованы в отечественной практике.

Ключевые слова: налоги, администрирование налогов, налоговые органы, фискальная эффективность, налоговое нарушение, объект налогообложения.

Постановка проблеми. При дослідженні міжнародного досвіду податкового адміністрування та оцінці можливості його застосування у вітчизняній практиці значний інтерес становлять системи податкового адміністрування США і Канади. Це обумовлено тим, що Сполучені Штати та Канада є федеративними країнами, у яких місцеві органи влади мають традиційно високий рівень автономії в управлінні місцевими справами. Україна, як відомо, є унітарною державою, але вона проголосила курс на децентралізацію та спрощення державного управління, розширення прав і повноважень місцевих органів у реалізації регіональної соціально-економічної політики, ширше представ-

K. P. Proskura

FOREIGN EXPERIENCE IN ORGANIZATION OF TAX ADMINISTRATION

The article investigates an experience of the developed countries, in particular the USA and Canada, in organization of tax administration and achievement of high level of fiscal efficiency of the tax system that is expedient to study and take into account in the process of construction the system of tax administration in Ukraine. The positive examples of organization of tax organs' activity that can be adapted and realized in home practice are shown.

Key words: taxes, administration of taxes, tax organs, fiscal efficiency, tax violation, object of taxation.

лення місцевих громад в управлінні державними справами на конкретній території. Вказане проявлятиметься і у сфері податкового адміністрування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки питанням застосування зарубіжного досвіду при побудові вітчизняної системи податкового адміністрування приділялася значна увага відомих науковців. Зокрема у праці Карліна М. І. [1] розглядаються основні податки та порядок їх застосування у США. Структура й особливості функціонування податкових органів у Сполучених Штатах аналізувалися Поповою Л. В. [2], Ткаченко Н. М. [3]. Дослідженню досвіду зарубіжних країн щодо побудови систем